

УДК 78.072(477.83-25)78071.2”19/20” Якуб'як Я.

ЯРЕМА ЯКУБ'ЯК ЯК ПРИКЛАД КОГНІТИВНОГО МУЗИКОЗНАВЦЯ

Олександр КОЗАРЕНКО

*Кафедра філософії мистецтв,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Валова, 18, Львів, Україна, 79000
тел.: (+38032) 239 42 99, e-mail: patronira@gmail.com*

Розглянуто музично-теоретичні підходи Я. Якуб'яка до проблематики мелодії, її національної й інонаціональної сутності на прикладах музики М. Лисенка та С. Людкевича.

Ключові слова: музикознавство, системно-синергетичний підхід, Я. Якуб'як, М. Лисенко, С. Людкевич.

Поріг часу завжди ознаменований значним ускладненням розуміння суті музики: зокрема на зламі ХХ–ХХІ століть відбулася виразна еволюція від розгляду її як одного з видів мистецтва до усвідомлення музики як “способу буття у світі” (П. Булез), як “предстояння Істині” (В. Медушевський), як “енерго-інформаційного субстрату світу” (Г. Коломієць). Відповідно, на зміну традиційним процедурам пізнання музики приходять “теорія історії” (чи “історія теорії” музики, за М. Арановським). Таке інтегроване музикознавство, якому відкривається потаємний зміст, уярмлений у “живій плоті музики” (В. Медушевський), отримало окреслення як когнітивне музикознавство (симптоматичним є недавній вихід у Харкові праць Л. Шаповалової під такою назвою). Як на мене, то визначальною рисою цього смислоутворюючого, філософізуючого, постійно переступаючого власні межі типу музикознавчого світоспоглядання є системно-синергетичний підхід до осмислення музичних феноменів, коли вчений розгорнув як “область обчислювальних пропорцій” так і царину “неясних і потаємних загальнолюдських імпульсів” (за Л. Акопяном).

Сам Я. Якуб'як ніколи не використовував подібних означень, навпаки, був ригористичним позитивістом у своїх висловах і писаннях, передовсім сповідував правду музичного факту і тексту – і все ж, дозволю собі ствердити, що зараз, на відстані десяти років після його смерті, виразно проглядається тенденція руху його розуму до творення музикознавчої синтези, “мудрого музикознавства” (яким є для мене когнітивне музикознавство), що проглядає крізь “дурну безкінечність” явищ, подій, імен, дат, глибинну суть історії музики, а за діастематикою музичного тексту – чудо самозростаючого логосу музичного твору, значеннєвих напруг, що його пронизують, цементують і формують цілісність.

Як приклад, хочу навести дві публікації Я. Якуб'яка, що увиразнюють його здатність підніматися з “області обчислювальних пропорцій” у “царини

загальнолюдських неявних імпульсів” (за Л. Акопяном, його “Анализом глубинной структуры музыкального текста”, якою відкривається бібліографія вже помертної монографії вченого “М. Лисенко і С. Людкевич”). Згадувана монографія як “кульмінаційна в науковій кар’єрі автора” (з анотації до книги) стане другим прикладом до моїх спостережень, тоді як першим буде стаття зі збірки “Творчість С. Людкевича” (Львів, 1995. – 110 с.) під титулом “Про мелодіку С. Людкевича”.

Як завжди, захоплююча прецизійність аналітичної роботи Я. Якубяка особисто мене дещо злякала холодністю та раціоналізмом його розуму при розчленуванні-розчепленні одного із найтаємничіших явищ, яким є мелодія (згадаймо, хоча б, вислови В. Сильвестрова про мелодію як “спів світу про самого себе”, як найпотужніший засіб виходу мільйонів ноосферні обшири). Тим паче, що йдеться про аналіз творчого методу такого яскравого мелодиста, як С. Людкевича. Та необхідна процедура емоційного відсторонення-відчуження від предмета дослідження дало змогу Я. Якубякові схопити Людкевичові мелодичні *Gründgestalt*’у, засадничі інтонаційні конструкти-архетипи, з яких композитор виплітав розкішні мелодичні в’язанки, а серед них – діатонічні, хроматичні, суміщені діатонічно-хроматичні вузькооб’ємні поспівки з пропущеним тоном; гармоніка збільшеного тризвука як модуляційний засіб; численні прийоми завуальовання улюблених Людкевичем секвентних хвиль розгортання мелодичного контуру. Та ці спостереження стають лише підставою глибших узагальнень Я. Якубяка: “мелодії його (Людкевичевих. – О. К.) творів при збереженні цілісності, навіть пісенності, водночас влучно відбивають усі змістовні чи фонетичні пласти тексту” (с. 34); і далі: “для С. Людкевича характерна не пісенна форма, в котру ззовні вносяться міру необхідності елементи драматизму, а наскрізь драматична ідея, концепція, в котру вносяться елементи пісні” (с. 35). Зауважте, що у статті ви ані слова не знайдете про згадувані вище “драматичну ідею, концепцію...”, “змістовні пласти тексту”: музикознавець немов соромився номінування чуда “згущення змісту в живу плоть музики” (В. Медушевський) – це він зробив у своїй підсумовуючій помертній монографії, та ще й у дивовижний спосіб (про це згодом). Хотів би лишень зазначити, що я спробував спроектувати віднайдені Якубяком інтонаційні конструкти мелодики С. Людкевича та творчість В. Барвінського, Н. Нижанківського, М. Колесси, і в результаті виявилось, що Я. Якубяк зробив музикознавче відкриття! – він описав універсальні мелодичні контури української (і ширше європейської) музичної сецесії, за якими однозначно можна атрибутовувати стилістичну належність твору автора будь-якої національної традиції до сецесійного стильового нурту.

Що ж до подолання герметизму прагматики суто аналітичних процедур і вихід у обшири системно-синергетичного (когнітивного) музикознавства у пізніх працях Я. Якубяка, то зразком цього є його помертна монографія “М. Лисенко і С. Людкевич” (Львів, НТШ, 2003. – 263 с). Непідважальна логіка і притаманний ученому раціоналізм дав змогу будувати оригінальну стратегію дослідження, де системотворчою ідеєю стала концепція етноцентризму (не як “національної заскоружності”, за висловом С. Людкевича, а як найширшої відкритості у європейській і світовий контекст, коли національна ідея сприймається як “взаємодія, співжиття та конкуренція ідей” (читай, інонаціональних, за М. Шлемкевичам)).

Дослідник докладно і всебічно осмислив категорію національного, слідуючи за думками М. Лисенка та С. Людкевича (і яким же захоплюючим заняттям є “слідування за думками мудрих людей” – за О. Пушкіним, – та ще й конгеніально-відповідно прокоментованими видатними музикознавцями). Я. Якубякові вдалося – в оригінальний спосіб – подолати “комплекс меншовартості” стосовно С. Людкевича, який, приміром, не сприймав А. Шенберга. Музикознавець “побиває” таких горе-поступовців вбивчим запитанням: “Чому міра прогресивності поглядів композитора повинна залежати від того, чи сприймає він творчість нововіденців?” Відразу ж навів приклади несприйняття цієї музики Фуртфенгером, Р. Штраусом, від чого останні не стали менш великими. Але це частковий, маргінальний приклад.

Вчений далі прямує аїдовими підземеллями діастематики, щоби докопатися до “солі” творчого методу композиторів; причому, не зупинився на констатації віднайденого, а зробив відчайдушну спробу “реалізації (оживлення. – О. К.) теоретичних моделей” (с. 229), відтворюючи композиторський стиль М. Лисенка і С. Людкевича. Для цього він обрав один текст Т. Шевченка (“Вітер віє повіває...”), парцелював його на “змістові згустки” (так “пульсарями змісту” стали образи Вітру, Кобзаря, Степу, Могили) і наростив довкола них “живу плоть музики” так, якби це зробив М. Лисенко чи С. Людкевич. Можна сперечатися у достовірності реконструйованих Я. Якубяком моделей мово-стилю обох композиторів, але в науковій сміливості і чесності Я. Якубяку-вченому не відмовиш, адже він сам вирішив перевірити вогнем творчості вірогідність своїх висновків, слідуючи і в цьому за пафосом С. Людкевича-музикознавця, який вважав будь-які (і фольклористичні) студії лише підставою “живих творчих змагань”. І не вина Я. Якубяка, що як тільки він докладно відтворив текст, то одразу опинився перед “безкінечно порозумнілим контекстом” (за М. Бахтіним) – це доля кожного дослідника, який не боїться постійно втікаючого горизонту сподівань. Та чим далі цей горизонт віддаляється, тим більший обшир відкривається, тим довшою і захопливішою стає дорога до істини, якою йшов все життя Я. Якубяк.

Стаття надійшла до редколегії 15.03.2013

Прийнята до друку 17.05.2013

YAREMA YAKUBYAK AS AN EXAMPLE OF COGNITIVE MUSICOLOGIST

Olexandr KOZARENKO

*Department of philosophy of art,
Lviv National Ivan Franko University
str. Valova, 18, Lviv, Ukraine, 79000
tel.: (+38032) 239 42 99, e-mail: patronira@gmail.com*

The article deals with music-theoretical approaches of Y. Yakubyak to the melody problems of its national and a foreign substance on the examples of the music of M. Lysenko and S. Ludkevych.

Key words: musicology, systematic and synergetic approach, Y. Yakubyak, M. Lysenko, S. Ludkevych.

ЯРЕМА ЯКУБЯК КАК ПРИМЕР КОГНИТИВНОГО МУЗЫКОВЕДА

Александр КОЗАРЕНКО

*Кафедра философии искусств,
Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Валовая, 18, Львов, Украина, 79000
тел.: (+38032) 239 42 99, e-mail: patronira@gmail.com*

Рассмотрено музыкально-теоретические подходы Я. Якубяка к проблематике мелодии, ее национальной и инациональной сущности на примерах музыки Н. Лысенко и С. Людкевича.

Ключевые слова: музыковедение, системно-синергетический подход, Я. Якубяк, Н. Лысенко, С. Людкевич.